

пертної установи, на нашу думку, необхідно звернутися з клопотанням про виконання законних вимог у прокуратуру, розташовану за місцем перебування установи, підприємства, організації, куди направлений запит. Згідно ст. 1 Закону України "Про прокуратуру" прокурорами здійснюється прокурорський нагляд за дотриманням і правильним застосуванням законів, а на підставі ст. 12 прокурор повинен розглянути заяву керівника експертної установи і винести відповідне рішення, яке згідно ст. 8 обов'язкове для виконання¹.

Підкреслимо про необхідність забезпечення офіційного порядку одержання інформації і об'єктів від юридичних осіб. При проведенні експертизи експерт має вказати на використання об'єктів з інформаційно-довідкових колекцій у зв'язку з можливою перевіркою слідчим, судом порядку проведення дослідження або обґрунтованості висновку експерта. Тому повинні існувати документи, що підтверджують одержання зразків для колекцій. Насамперед, це стосується натурних об'єктів, які використовуються в якості еталонів матеріалів, речовин, виробів. В експертних установах повинні зберігатися супровідні листи, сертифікати якості та інші документи, що підтверджують офіційний порядок одержання об'єктів.

УДК 343.98

С.В. Головкін

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
заступник начальника кафедри криміналістики
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка)

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВ

Статтю присвячено особливостям призначення почеркознавчих експертиз. З огляду на це розглядаються об'єкти, зразки для порівняльного дослідження та правила їх отримання, вимоги, які до них ставляться.

---

¹ Про прокуратуру : Закон України № 1789-ХІІ від 5.11.1991 // Відомості Верховної Ради України. 1991. - № 53. - Ст. 793 ; із змінами станом на 1.11.2011 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1789-12>

задачі, що вирішуються почеркознавчими експертизами та акцентується увага на проблемних моментах.

Ключові слова: почеркознавча експертиза, розслідування, шахрайство, об'єкти, предмет експертизи, зразки для порівняльного дослідження

Стаття посвячена особливостям назначенія почерковедческих експертиз. Рассматриваются объекты, образцы для сравнительного исследования и правила их получения, предъявляемые к ним требования, задачи, которые решаются почерковедческими экспертизами и акцентируется внимание на проблемных моментах.

Ключевые слова: почерковедческая экспертиза, расследование, мошенничество, объекты, предмет экспертизы, образцы для сравнительного исследования.

The article is devoted the features of setting of research of handwriting. Objects are examined, standards for comparative research and rule their receipts, produced to them requirements, tasks which decide research of handwriting and attention is accented on problem moments.

Keywords: research of handwriting, investigation, swindle, objects, article of examination, standards for comparative research.

У сучасних умовах шахрайство представляє собою вид розкрадання, який нерідко маскується під законну підприємницьку діяльність, яка супроводжується складанням великої кількості документів. Сучасні способи шахрайства передбачають не тільки виготовлення та використання підроблених документів, а й передачу їх потерпілому.

Основними об'єктами криміналістичного дослідження у справах про шахрайство є документи (88%)¹. Серед досліджуваних об'єктів можна виділити документи, що: 1) засвідчують особу; 2) підтверджують статус суб'єкта підприємницької діяльності, державного службовця; 3) мають відомості про господарські угоди; 4) підтверджують споживчі властивості та якість товарів; 5) вміщують відомості, що мають значення для справи, але не відносяться до перерахованих (чорнові записи, листи тощо).

---

¹ Тут і надалі наводяться емпіричні дані за результатами вивчення 250 кримінальних справ, розслідуваних слідчими органів внутрішніх справ різних регіонів України за фактами шахрайств.

Почеркознавча експертиза є одним з найбільш розповсюджених видів судових експертиз. Вона призначається при розслідуванні різноманітних злочинів, не винятком є й шахрайство.

У переважній більшості справ почеркознавчі експертизи призначаються для вирішення ідентифікаційних задач, спрямованих на встановлення конкретного виконавця рукопису (тексту, підпису тощо). Діагностичні задачі почеркознавчої експертизи стосуються лише питань встановлення часу, умов виконання конкретного рукопису, стану особи, що його виконала. Вирішення класифікаційних задач дозволяє встановлювати по почерку властивості особи, що притаманні певним групам осіб (стать, вік тощо).

Почеркознавча експертиза у справах про шахрайства має певну специфіку. Носії почерку, які підлягають експертному дослідженню, виконуються нерідко на бланкових документах. Не є рідкістю і виконання текстів друкованим засобом, а тому слідчі та експерти мають у розпорядженні невеликі, обмежені обсяги тексту, написаного від руки. За даними А.М. Черенкова, вони складають 80% всіх об'єктів¹.

У практиці розслідування шахрайства переважають підписи та записи, виконані існуючими особами або від їх імені. Рідше постає питання про дослідження почеркових об'єктів, виконаних від імені вигаданих або невстановлених осіб або в документах, що не містять відомості про виконавця.

При призначенні судово-почеркознавчої експертизи необхідно підготувати матеріали, необхідні для її проведення, визначитись з задачами та предметом дослідження.

Підготовка матеріалів для призначення почеркознавчої експертизи починається з огляду документів, які будуть виступати об'єктами дослідження. Криміналістикою розроблені правила поведіння з ними, яких необхідно дотримуватись при огляді, зокрема документи повинні бути в тому ж вигляді і стані, в якому вони були вилучені в ході проведення слідчих дій, не підшивати документи в матеріали

---

¹ Черенков А.М. Криминалистическое исследование малообъемных записей с целью розыска и установления преступника. Дисс. ... канд. юрид. наук. – М.: Юридический институт МВД РФ, 1993. – С. 83.

кримінальної справи, зберігати їх потрібно в окремому конверті, не робити на документі будь-яких записів¹.

Основна мета при огляді документів полягає у тому, щоб ознайомитись з ними, скласти уявлення про його вид, характер, зміст, а також звернути увагу на ознаки, що ставлять під сумнів їх достовірність. Огляд документа включає огляд документа в цілому та його реквізитів. Зупинимось на огляді саме реквізитів документа, оскільки саме вони є об'єктом почеркознавчої експертизи. В даному випадку слід звертати увагу на місце розташування досліджуваного об'єкту; від імені кого виконані записи, підписи; особливості приладу, колір, яким виконано запис чи підпис; деякі загальні ознаки почерку та підпису. Це допоможе слідчому правильно підібрати зразки для порівняльного дослідження та сформулювати питання експерту. За результатами огляду слідчий складає протокол (ст.190 КПК України).

Якщо в ході огляду документа було виявлено записи чи підписи з ознаками, що ставлять під сумнів його достовірність, необхідно провести допит особи, від імені якої виконано ці записи чи підпис. Під час допиту цієї особи необхідно встановити чи визнає вона факт виконання записів чи підпису від її імені в документі. В разі негативної відповіді, необхідно встановити чому саме особа вважає, що записи чи підпис виконані не нею.

При проведенні ідентифікаційної почеркознавчої експертизи важливим є питанням про підготовку зразків для порівняльного дослідження, якими виступають вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки.

Вільні зразки - це об'єкти (в даному випадку - документи, що містять записи чи підписи), що виникли до моменту порушення кримінальної справи і не пов'язані із розслідуваною подією. Такими об'єктами виступають: автобіографії, заяви, різноманітні переписки тощо. Виявляються вільні зразки за місцем проживання, роботи, в інших закладах. Вилучення цих документів здійснюється в ході проведення виїмки, обшуку, за результатами яких складається протокол. Виявлені і вилучені документи повинні обов'язково пред'являтися особі, від імені якої вони виконані.

---

¹ Современные возможности судебных экспертиз (Методическое пособие для экспертов, следователей, судей). - М.: "Триада.Х", 2000. - С. 35.

Умовно-вільні зразки - це об'єкти, що виникли після порушення кримінальної справи, але не пов'язані з підготовкою матеріалів для проведення почеркознавчої експертизи. Слідчий може запропонувати допитуваній особі власноручно викласти свої показання в протоколі допиту, підписати його.

Експериментальні зразки - це об'єкти, що виникли після порушення кримінальної справи, у зв'язку із розслідуваною подією та підготовкою матеріалів для проведення експертизи. Отримання експериментальних зразків є самостійною слідчою дією, яка детально регламентована ст.199 КПК України. Слідчий має право винести постанову про вилучення чи відібрання зразків почерку, необхідних для експертного дослідження. Про відібрання зразків складається протокол.

Всі види зразків для ідентифікаційної почеркознавчої експертизи повинні відповідати наступним вимогам: 1) достовірність (не повинно бути сумнівів в їх походженні); 2) належна якість та порівнянність (зразки повинні містити такі ж саме ідентифікаційні ознаки, що й в спірному рукописі); 3) достатність (зразків має бути достатня кількість для вирішення питань, що поставлені перед експертом).

Питання, що виносяться на вирішення почеркознавчої експертизи залежать від задач, про які йшла мова вище. Від того наскільки точно сформульовано питання, залежить оперативність та успіх експертного дослідження. При правильній формулюванні питання експерт не витрачає час на його уточнення у слідчого. На вирішення почеркознавчої експертизи можуть бути поставлені наступні питання: 1) ким з числа осіб виконано текст або його частина; 2) чи не виконано тексти, що містяться в різних документах однією особою; 3) чи не виконано підпис від імені конкретної особи цієї ж особою чи іншою; 4) особою якої статі виконано текст документу; 5) який вік виконавця рукопису, підпису; 6) чи придатне конкретний текст, підпис для дослідження з метою ідентифікації особи виконавця. Наведений перелік питань не є вичерпним і може змінюватися та доповнюватися в залежності від конкретних обставин вчиненого злочину.

Розглянуті особливості призначення почеркознавчих експертиз, об'єкти, зразки для порівняльного дослідження та правила їх отримання, вимоги, які до них ставляться, задачі, що вирішуються почеркознавчими експертизами мають на меті сприяти підвищенню рівня розслідування різних видів злочинів та шахрайства зокрема.

Використана література:

1. Современные возможности судебных экспертиз (Методическое пособие для экспертов, следователей, судей). – М.: "Триада.Х", 2000.

2. Черенков А.М. Криминалистическое исследование малообъемных записей с целью розыска и установления преступника. Дисс. ... канд. юрид. наук. – М.: Юридический институт МВД РФ, 1993. – 479 с.

УДК 343.985

О.Б. Дронова

кандидат юридических наук
заместитель начальника кафедры
криминалистической техники
(Волгоградская академия МВД РФ)

**СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СУДЕБНО-ТОВАРОВЕДЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ**

Статья посвящена особенностям назначения товароведческой экспертизы, ее видам, проблемам выбора экспертного учреждения и оценки результатов экспертизы.

Ключевые слова: товароведческая экспертиза, исследование, компетенция, потребительские товары.

Стаття присвячена особливостям призначення товарознавчої експертизи, її видам, проблемам вибору експертної установи та оцінки результатів експертизи.

Ключові слова: товарознавча експертиза, дослідження, компетенція, споживчі товари.

Article is devoted features of appointment товароведческой examinations to its kinds, problems of a choice of expert establishment and an estimation of results of examination

Key words: examination, research, the competence, consumer goods.

В условиях рыночных отношений социально-экономическая деятельность на рынке совершается вокруг товаров, работ и услуг. Практически каждый гражданин в течение своей жизни выступает в роли потребителя товаров (работ, услуг), участника отношений, складывающихся на потребительском рынке.

Рыночные отношения обусловили предъявление повышенных требований не только к формированию и рациональному управлению